

## שבת כב

משה שווערד

### 1. תוספות מסכת שבת דף כב עמוד א

נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי - וא"ת הוה ליה למימר ימעט כמו גבי מבוי דאמר התם מבוי דרבנן תני תקנתא [1] ואיכא למימר דנקט פסולה משום דבעי למימר כסוכה שהיא מן התורה [2] אי נמי לא רצה להאריך יכבנה וימעטנה ויחזור וידליקנ' דלמעטה ולהניחה כמו שהיא דולקת אי אפשר כדמוכח לקמן.

### 2. חידושי הריטב"א מסכת סוכה דף ב עמוד א

ואי קשיא לך דהא נר חנוכה שהוא מדרבנן ולא נפיש מיליה וקאמרי פסולה שאמרו שם נר חנוכה שהניחו למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי, תירצו בתוספות [1] דכיון דבעי למידמייה לסוכה ולמבוי ניהא ליה למנקט לישנא דפסולה כלישנא דסוכה שדומה לה שהיא מצוה כמורה ולא נקט וכמבוי אלא משום דמבוי משום היכרא דומיא דנר חנוכה שהוא משום פרסומי ניסא, [2] אי נמי התם על כרחין אית ליה למיתני פסולה דהא לית ליה תקנתא בהשפלה למטה כשהיא מודלקת וצריך הוא לכבותה ולחזור ולהדליקה במקומה בברכה דקיימא לן הדלקה עושה מצוה, אפילו למאן דאמר הנחה עושה מצוה חיישינן שהרואה אומר לצרכו הוא דנקיט ליה כדאמרינן גבי הדליקה בפנים, ולא עוד [3] אלא אפילו יש לה תיקון כשישפילנה למאן דסבר הנחה עושה מצוה מ"מ כשנעקרה ממקומה הויה פסולה משא"כ בסוכה ובמבוי שאפשר שלא יגע בהן ומתקנה שימעט אוריה למטה בקרקעיתה, וזה מבואר.

### 3. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף כב עמוד א

ד) למעלה מכ' פסולה. עי' תוס' מה שדנו על הלשון פסולה ששייך בדאורייתא והכא אינו אלא דרבנן. [4] ויש להוסיף דלשיטת הבה"ג עי' תחילת שורש א' בסה"מ להרמב"ם בכל הנו"כ, הוי נר חנוכה בכלל המצוות כדאורייתא, וא"כ א"ש הלשון פסולה.

### 4. ספר שערים מצויינים בהלכה [5]

דף כב. נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה. הקשו התוס', דהוה ליה למימר ימעט, כמו גבי מבוי, כדאמר התם מבוי דרבנן תני תקנתא. ותירצו, דנקט פסולה משום דרוצה לומר כסוכה שהיא מן התורה. דברי התוס' צריכין ביאור, הא סוף סוף הוא מדרבנן, ומה רוצה בזה, וי"ל דכוונת התוס' דאם הדליק למעלה מכ' הוא ברכה לבטלה, ואינו דומה למבוי שאין שם ברכה כשמניח הקורה להכשיר המבוי, אבל כאן בחנוכה שיש ברכה בהדלקה, ואם הדליק שלא במקומה שתיקנו חז"ל, הרי הברכה לבטלה, וכ"כ

### 5. תורה תמימה הערות בראשית פרק לז

כ) וצ"ל שראובן ואחיו לא ידעו שבכור יש נחשים ועקרבים, שהרי חשב ע"פ עצה זו להשיבו אל אביו, וגם אחיו אלו היו יודעים וראו אח"כ שנצל ממקום סכנה ודאית, א"כ זכותו גדול מאד, ואז הלא בודאי לא היו הולכים עמו אח"כ בקרי, במכירה למדינים, כי הלא אפילו נבוכדנצר שהי' רשע מוחלט, בכ"ז אחרי שראה לחנניה מישאל ועזריה שנצולו מכבשן האש, הרהר תשובה בלבו, וכש"כ בני יעקב. ולא יפלא אם לא ראו מה

שבתוך הבור, כי לפי מה שכתב המפרש למס' תמיד ספ"ק דאין השלכה פחות מעשרים אמה, וכאן דכתיב וישליכו, א"כ הי' הבור עמוק עשרים אמה ויותר, וקיי"ל דלמעלה מעשרים אין עינו של אדם שולטת כמו דקיי"ל לענין נר חנוכה וסוכה [ויש לכיין לפי"ז סמיכות ושייכות דרשא זו בגמרא עם הדין נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה משום דלא שלטא בה עינא, [1] ולבד הסמיכות שנאמרו שני הענינים מחזק אמורא, [2] י"ל עוד משום דטעם שניהם שוה, להורות דלמעלה מעשרים אמה אין העין שולטת, ודו"ק].

ודע דע"כ צ"ל דהא דניצל יוסף מן הבור הי' בנס, שהרי קיי"ל בסוף יבמות קכ"א א' נפל לבור מלא נחשים ועקרבים מעידין עליו שמת ומתירים את אשתו, משום דאמרין ודאי מת שם, יעו"ש, וא"כ בדרך הטבע לא הי' יכול להנצל משם:

#### 6. משך חכמה בראשית פרשת וישב פרק לז

(כד) והבור ריק, אין בו מים. הרואה מקום שנעשה לו נס מברך "ברוך שעשה לי נס במקום הזה". הפירוש כדברי אבודרהם, דוקא שיצא מדרך הטבע. והא דמברך על נר חנוכה, משום שנעשה נס בפך השמן, שזה נגד הטבע. והנה עקר הנס לנצחון מלכות אנטיוכוס, וישראל קיבלו מלכה מאתיים שנה, ולזכרון צריך להאיר נרות, ולזה סגי בחזותא בעלמא. אך להורות על נס פך השמן צריך דוקא דיהא 'שלטא ביה עינא' - תוך עשרים אמה. ורמז לזה שהיה מאיר בתוך ההיכל, ופתחו של היכל גבוה כ' אמה (מדות ד, א). והנה ביוסף אמר רבי תנחומא במדרש (בראשית רבה פרשה ק, ח) שבשעה ששב יוסף מקבורת אביו, שהציץ בבור, ולשם שמים נתכון - לברך 'ברוך שעשה לי נס במקום הזה'. ועיקר הנס הוא מה שהעלוהו מהבור, ומסיבות ההשגחה נעשה לשר על כל מצרים. אך הברכה צריך לברך על דבר יוצא חוץ מהטבע. וזה שאמר ר' תנחום (שבת כב, א) 'אבל נחשים ועקרבים יש בו', והיה נס יוצא מטבע העולם, ולזה בירך 'ברוך שעשה לי נס'. [3] ולזה נסמכו שני מאמרי ר' תנחום - הוא רבי תנחומא דבמדרש, כידוע - להורות שבחנוכה וביוסף הנס היה הסבות מההשגחה נצחון ומלכה, רק שהברכה היתה כאן על הבור שלא היוקוהו נחשים, וכאן על פך השמן.

#### 7. משך חכמה בראשית פרשת וישב פרק לז

(כא) ויצילוהו מידם. בזוהר הקדוש האריך מה זה הצלה אם יוטל בבור מלא נחשים ועקרבים. ונראה לפי עניות דעתי, כי חשבו כי הוא מחויב מיתה בידי אדם, ובידי אדם דנים מכן י"ג, ובידי שמים אין דנים עד בן כ' (ירושלמי ביכורים ב, א), והוא לא הגיע ל - כ', ודו"ק.

#### חידושי הריטב"א מסכת שבת דף כב עמוד א

הא דאמרין אבל נחשים ועקרבים יש בו. פירוש התורה העידה שהיה שם נחשים ועקרבים בחורים ועשה לו הקב"ה נס, [1] אבל ודאי לא היו הנחשים והעקרבים נראים שם, שאם לא כן מהו שהעידה התורה על ראובן למען הציל אותו מידם.

#### 8. ספר בניהו בן יהוידע על שבת דף כב/א

מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. מקשים אם כן למה כתב ריק, ונראה לי דאי לא כתב ריק אלא כתב אין בו מים, הוה אמינא מים אין בו אבל הבל יש בו, כי יש בורות עמוקים מלאים הבל ועשן והוא מזיק וממית לכל בעל חי היורד שם, ובזה יצא קושיא על ראובן איך חשב להצילו בכך והלא אפשר שימות חס וחלילה מן ההבל הרב, לכך כתיב ריק דמזה למידין שלא היה בו הבל, ואם היה כותב תיבת ריק בלבד הו"א דלא היה בו נחשים ועקרבים והיה מתמעט הנס בכך, לזה אמר אין בו מים למידק מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, והטעם דנחשים ועקרבים דרכם לעמוד בחרכים ובסדקים ולא בקרקעית הבור, לכן השתא תוכל לומר עליו ריק אף על פי שיש שם נחשים כי אינם בחלל הבור אלא בסדקים וחרכים, ושפיר תוכל למידק מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, ובזה אין קושיא על ראובן שחשב להצילו בכך כי הוא לא ראה בו נחשים מפני שהיו בחורין וסדקין ואינם נגלין בקרקעית הבור ותוך חללו, ונראה לי בס"ד מליצה נאה בדברי המאמר שרמזו לפי דרכו על עם הארץ שהוא נקרא בור אין בו מים זו תורה, אבל נחשים ועקרבים יש בו שהוא מזיק לתלמידי חכמים בדבורו ומעשיו כנחשים ועקרבים:

### 9. משך חכמה בראשית פרשת וישב פרק לז

(כא) ויצילהו מידם. בווהר הקדוש האריך מה זה הצלה אם יוטל בבור מלא נחשים ועקרבים. [2] ונראה לפי עניות דעתי, כי חשבו כי הוא מחויב מיתה בידי אדם, ובידי אדם דנים מבן י"ג, ובידי שמים אין דנים עד כן כ' (ירושלמי ביכורים ב, א), והוא לא הגיע ל - כ', ודו"ק.

### 10. אור החיים בראשית פרשת וישב פרק לז [3]

(כא) ויצילהו מידם. פי' לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה משא"כ חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים, והוא אומר ויצילהו מידם פי' מיד הבחירה ובוזה סתר אומר ונראה מה יהיו חלומותיו וגו' כי הבחירה תבטל הדבר ואין ראייה אם יהרגוהו כי שקר דבר:

לא נכנו נפש. פירוש להדיא אלא נהיה גורמים לו מיתה, והוא אומר אחר כך אל תשפכו דם השליכו וגו', זו היתה טענתו להם, והוא טעמו כמוס עמו שהוא להצילו להשיבו אל אביו כי ידע נאמנה כי חית השדה השלמה לו ולא ירעו ולא ישחיתו הנחשים והעקרבים בזרע יעקב, גם לא יעכבנו שם למות ברעב וכמו שכן תמצא שתכף וישב ראובן אל הבור שחזר אליו להוציאו מהבור:

### 11. מראה כהן [הרה"ג בצלאל הכהן מווילנא]

דף כב בנמי' חבל נחשים ועקרבים יש בו. ג"כ וכוז"ק פרשת וישב [ד' קפ"ה ע"א] ח"ר יתק החס דאי נחשין ועקרביין כוו זיה אמאי כחיב כראובן למען הילי אוחו מידם וכי לא חייש כראובן דנחשין ועקרביין לנוקן ליה וכו' חלל אמר דטע ליה ימנפל לגובא דנחשין ועקרביין דאי חייבו דדיקא קודשא בריך הוא יעביד ליש ניסא וכו'. חלל בידא דנחשי דרעומא דלכון לקטלא ליה לא יוכל חייבו לאשחויב מידייכו [לפי שהאדם הוא בעל בחירה ואין רצון ה' לבטל את בחירת האדם בכל זמן כוודע ולכן קשה לפני המקום לעשות נס לדויק ג"כ כוזה] וכגין כך אמר למען הילי אוחו מידם מידם דוקא ע"ש. וכוז נסתלק קושיה כרא"ס ז"ל שכוזא במהרש"א נח"י אגדות נס"ק דחגיגה שהקשה ג"כ כוזה דאין נתכוין כראובן להיליו וכלא קי"ל כסוף ינמות דנפל לבור מלאה נחשים מעידין עליו כו' ע"ש ולדברי כוזה"ק כנ"ל א"ש:

### 12. מהרש"א חידושי אגדות מסכת חגיגה דף ג עמוד א

אבל נחשים ועקרבים יש בו. ... והקשה הרא"ם כיון דהיו בבור נחשים ותנא פ"ב דיבמות נפל לחפירה מלאה נחשים ועקרבים מעידין עליו כו' א"כ לא כוון ראובן להצילו ותירץ דל"ק דלא ידעו שיש בו נחשים כו' עכ"ל ע"ש ועיין ברמב"ן שדבריו מטיין לזה [4] ובפוענח רזי תירץ דהוא א"ל להשליך לבור אחר דכתיב השליכו אותו אל הבור הזה והם השליכו אותו הבורה משמע בור אחר כו' ע"ש:

### 13. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף כב עמוד א

כדי שתהא מזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל. פירוש ובעל הבית נכנס בינתיים בטלית מצוויצת.

### 14. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף כב עמוד א

ט) והילכתא משמאל כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין. והיינו שיהא מסובב במצוות. ובזוהר הוסיף דהרי הוא מלוכש בטלית ונמצא מוקף כולו במצוות (א"ה, ומכאן דמדליק לפני צאה"כ עי' מרדכי מובא ברע"א סוס"י י"ח ע"ד המג"א א"נ למ"ד כסות יום בלילה חייב, וצ"ע וע"ע להלן כ"ה ב)... ופשוט דבצדקה לעני בפתח ביתו כנהוג, ליכא מעלת מסובב במצוות שיצטרכו ליתן בשמאל הפתח, משום דאין עיקר המצוה מעשה נתינת הצדקה אלא שהעני יקבל ובוזה ליכא היקף במצוות.

### 15. דף על הדף שבת דף כב עמוד א

וטעם חדש כתב הגאון רא"מ הורביץ בהגהותיו כאן, דטעם שקבעו ג"ח משמאל משום דיסוד תקנת ג"ח הוא זכר לנס שנעשה במנורה, וכיון שעשאוהו ליזכרון המנורה קבעוהו דומיא דמנורה דהיכל שעמדה בדרום, בשמאל ההיכל.

והנה בשאילתות (פרשת וישלח, שאילתא כ"ו) הגירסא: מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל ובעה"ב בטלית מצוויצת ביניהן. ע"כ. וכבר תמהו האחרונים מה מקום לציצית כאן, הלא לילה לאו זמן ציצית הוא, ועי' בשפת אמת לחנוכה שכתב כמה ביאורים בדבריו (ראה שם: תרל"ד ד"ה אא"ו; תרנ"ד ותרנ"ה ד"ה איתא).

### 16. דף על הדף שבת דף כב עמוד א

וע"ע במגמת יצחק [שם] שמביא בדרך רמז, דהנה אמחו"ל תכלית תורה תשובה ומעשים טובים, דעיקר התורה הוא עם יר"ש, והנה ג"ח מרמו על התורה כידוע, ומזווה על יחוד השם. וע"ז בא הרמז שצריך להיות מסובב במזווה ונ"ח, היינו תורה עם יר"ש, כי זה בלי זה אי אפשר ע"כ.

### 17. ספר שערים מצויינים בהלכה

✓ ואע"ג דמצינו ג"כ להיפוך דהואיל ואיתעביד בה חדא מצוה ליתעביד בה מצוה אחרינא כדאיתא לקמן (ק"ז). מפרש בשפת אמת דהיינו דוקא כשכבר עשו המצוה הראשונה, אבל כל זמן שהמצוה עדיין נעשית בו, אדרבה אין עושין מצות חבילות חבילות, והכא כל זמן שהמזווה בו נעשית המצוה. ובאמרי אמת תמה דהלא כל המצות הם בימין, ומפרש דכמו כמזווה שהיא חובת הדר צריך להיות מימינו דרך כניסתו לבית, כך נר חנוכה שהוא לפרסם הנס לעוברים ושבים צריך להיות מימינו דרך יציאתו מביתו, ושפיר אתי נר חנוכה בשמאל, דהיינו ימין דרך יציאתו.

נר חנוכה משמאל ומזווה בימין. כתב בשאלות (פ' וישלח) ובעל הבית מצויין בטליתו ביניהם. ובאשי ישראל מפרש דכל הברכות ודבר שבקדושה היה דרכן בעיטוף כההיא דמס' ברכות (נא). גבי כוס של ברכה דטעון עיטוף, ועוד דהרמב"ם כתב (תפלה פ"ה ה"ה) דרך החכמים ותלמידיהם שאין מתפללין אלא עטופין, ועי"ש בכס"מ, והטעם

### 18. ספר בניהו בן יהוידע על שבת דף כב/א

שם אסור להרצות מעות כנגד אור חנוכה. יש להקשות למה נקיט הכי והוה ליה למימר אסור להשתמש, ונראה לי בס"ד נקיט כן לרבותא דאפילו למנות מעות שזה אפשר לעשות בדוחק קצת גם בחשך כיון דאין צריך לבדוק אותם אלא רק מונה מין מטביע אחד אעפ"כ אסור כיון דנהנה קצת מאורה, ולכן גם בזה אמר להרצות רצונו לומר למנות ולא אמר לבדוק מעות דזה פשיטה דאסור כי הוא משתמש ממש:

### 19. רא"ש על שבת פרק שני - סימן ו

אמר רב יהודה אמר רב אסי אסור להרצות מעות כנגד נר של חנוכה. ואע"ג דאיפסיק לעיל דכל תשמיש אסור לאורה. צריכינן לההיא דהרצאת מעות [1] דהא דאמרינן לעיל דאסור להשתמש לאורה היינו דוקא תשמיש קבוע דהרואה אומר לשם תשמיש זה הדליקה ולא לשם מצוה אבל תשמיש עראי לזה לא הדליקה ואשמעינן רב אסי דאף תשמיש עראי של גנאי כגון הרצאת מעות אסור לפי שידיו סמוכות לנר לעיין בהן יפה. וכן משמע לישנא דקאמר כנגד נר חנוכה. ולא קאמר אסור להרצות מעות לאורה:

### 20. חידושי הרישב"א מסכת שבת דף כב עמוד א

אמר רב יהודה אמר רב אסי אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה. [2] יש שפירשו דנקט הרצאת מעות שהוא דבר של חול ולא פוקי דמותר להשתמש לאורה בדבר של מצוה [שרב אוסר אפילו להשתמש לאורה בדבר של מצוה ורב אסי בא להקל], ולא נהירא, חדא דא"כ למה לא חששו בנר חנוכה דשבת שישתמש שם בדבר מצוה, ועוד דנקטינן סתמא לעיל אסור להשתמש לאורה וכל תשמיש במשמע, אלא ודאי נראים דברי האומר דאפי' לתשמיש דמצוה אסור, דבהא נמי איכא בזווי מצוה הראשונה וביטול פרסומי ניסא, ולא נחלקו לקמן רב ושמואל אלא במדליק מנר לנר דתרווייהו חדא מצוה, [3] ונקיט הרצאת מעות דאפי' תשמיש עראי [אית] ביה איסור וכן דעת רבינו ז"ל.

## 21. דף על הדף שבת דף כב עמוד א

בגמ': וכי נר קדושה יש בה. בספר פרנס לדורו (ע' 230) כותב: שהקשיתי לשאול שהתלמוד בבמה מדליקין בשיטת נר חנוכה, מקשה: וכי נר קדושה יש בה, ואנו אומרים על פי הלכות קטנות הנרות הללו "קודש הם" וכו' - ימחול מעלתו לעיין על זה ברבינו נסים על הרי"ף במס' מגילה פ' בני העיר, על משנה הראשונה ד"ה ומאן דשרי אמר אי לאו וכו'. (שם כתב הר"ן בשם הרמב"ן, שישנם תשמישי מצות שנוזקין לאחר מצוותן, כמו סוכה ולולב, ולמרות זאת בזמן מצוותן יש בהן קדושה של כבוד. כך גם בנר חנוכה ודם שחיטה: בזמן מצוותן יש להם קדושה של כבוד. לכן "הנרות הללו קודש הם" - בשעת מצוותם, "וכי נר קדושה יש בה" - אחר כך ע"כ).

## 22. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף כב עמוד א

יג) דתניא סככה כהלכתה וכו'. נקט "כהלכתה" כפשוטו, דרק היכא שהסוכה נעשתה כהלכתה נאסר נמי נויה, אבל היכא שהסוכה אינה כשרה וכהלכתה כלל, פשיטא דלא נאסר הנוי.

## 23. תוספות מסכת שבת דף כב עמוד א

סוכה תניא - משמע דטעמא דנויי סוכה משום ביזוי מצוה וקשה לר"י בפרק כירה (לקמן דף מה. ושם) משמע דטעמא משום מיגו דאיתקצי למצותה ותיירץ דצריכי לתרווייהו דמשום דאיתקצי למצותה לא הוה אסרינן בחולו של מועד דלא שייך מוקצה אלא (בנפל) בשבת וביו"ט ומשום ביזוי מצוה לא הוה אסרינן להו היכא דנפלו אבל השתא דאמר' דאיתקצי וביזוי מצוה אסרינן אפילו נפלו ואפי' בחוה"מ ...

## 24. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף כב עמוד א

ועי' ברמ"א סי' תרל"ח ס"ב שהביא שיש אחרונים שכתבו דבזמן הזה אין נוהגים להתנות, וטעמם משום דלא בקיאי שפיר בתנאי, אמנם כבר חלקו ע"ז הפוסקים דוודאי לשון מבורר הוא, והכי קי"ל דמהני תנאי גם בזה"ז.

ומהות התנאי הוא שאומר שאינו מקדישם כלל לצורך הסוכה, ולא שיחול הקדושה על תנאי דכשיפול או כשירצה יהיה מותר לאוכלם דבכה"ג לא מהני דאחר שחל קדושה ע"ז תו לא פקע. ומ"מ אף שמתנה שלא תחול הקדושה כלל ע"ז שלכך אינם מוקצה, מ"מ במציאות הם נוי סוכה. והוי דומיא דהתנאה לפני בציצית נאה, שהטלית צריך שיהיה נאה ואף שאין בזה שום קדושה וכ"פ הרי"ף דציצית נאה הכוונה להבגד של הציצית וע"ע להלן קלג ע"ב מש"ש.

## 25. ספר חיי אדם - חלק ראשון - כלל סח

ב) שלא תהיה המצוה בזויה עליו. ויש בזה ג' תנאים. א) שלא יעשנה בקלות ראש ובדרך בזוי. וילפינן מדכתיב ושפך את דמו וכסהו בעפר, וקבלו חז"ל, דר"ל במה ששפך יכסה, דהיינו כשם ששחט ביד, כך יכסה ביד. ולא דוקא ביד, אלא ע"י כלי, שהרי גם השחיטה היתה ע"י כלי, אלא לאפוקי שלא יכסה ברגל שהוא דרך בזיון (בשבת כ"ב ברש"י אבוהון דכולהו דם משמע שהיא דרשה גמורה מדאורייתא). ב) שלא תהיה בזויה עליו מצד איכות עשיית המצוה ומכבד גופו יותר מן המצוה כגון שמתירא שיתלכלכו ידיו או גופו ע"י המצוה ולכן לובש בתי ידים על ידיו (כמו שצווחה העזרה על כה"ג דכריך ידיה בשיראי ועבד עבודה ועיין בא"ח סי' תרנ"א סעיף ז'). ג) וכן אסור ליהנות מן המצוה כל זמן מצותה. ולכן אסור להשתמש בציצית כל זמן שהם קבועים בטלית (סי' כ"א), וכן אסור להסתפק מנוי סוכה (תרס"ז), ולאכול האתרוג או להריח בהדס של לולב (תרנ"ג), ולהשתמש בנר חנוכה. ואפי' להדליק נר חול מנר של חנוכה, אסור (תרע"ד). ואפילו מנר של בית הכנסת, אסור מדינא, אלא שנוהגין להקל, דלב בית דין מתנה עליהן (קנ"ד). וכל זה הוא כדי שלא תהיה המצוה בזויה עליו:

## 26. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף כב עמוד א

כא) א"ל וכו' טעמיה דרב משום דקא מכחיש מצוה. [1] רש"י פירש דמחזי כמכחיש. [2] אמנם יל"פ כפשוטו, והיינו דע"י דמדליק מנר זה נר אחר ונעשה שלהבת גדולה יותר באותו רגע לוקח טיפת שמן, ונמצא שמכחיש המצוה. ריטב"א.

### 27. תוספות מסכת שבת דף כב עמוד א

רב אמר אין מתירין מבגד לבגד – [1] לא מבעיא אי חובת טלית הוא דאסור [2] אלא אפילו חובת גברא הוא נמי אסור כדאשכחן במזוזה דנענש אותו שנטלה בבבא מציעא בסוף פרק השואל (דף קב.) אף על גב דחובת הדר היא ושמואל אמר מתירין אע"ג דשמואל גופי' סבר דחובת טלית היא אפ"ה מתירין כיון שעושהו לצורך בגד אחר וגבי מזוזה שנענש שמא לא היה בדעתו להניח בבית אחר א"נ מזוזה שאני שעשויה להציל מן המזיקין ואע"ג דלכ"ע אין מתירין שלא להניח בבגד אחר אין קשה מה שנהגו להתיר ציצית מטליתות של מתים דדווקא בטלית של חי שהוא בר חיובא אין מתירין.

### 28. תירושי הריטב"א מסכת שבת דף כב עמוד א

איכא בינייהו דקא מדליק משרגא לשרגא. פי' בלא קינסא. למ"ד דטעמא דרב משום בזוי מצוה. התם הוא ע"י קינסא. אבל בהא מצוה ממצוה מדליק וליכא בזוי מצוה ואפי' רב מודה דשרי. למאן דאמר משום אכחושי מצוה משרגא לשרגא נמי אסור. פי' אסור אליבא דרב, ושמואל נמי בהא הוא דשרי דלית ליה טעמא דאכחושי מצוה, אבל בקינסא מודה שמואל דאסור משום בזוי מצוה, והכי מוכח קושיין דבסמוך דאקשינן לשמואל, וא"ת והא מנא לן דילמא רב אסר משרגא לשרגא ושמואל שרי אפי' ע"י קינסא ותיקשי ליה הא דמעשר שני, י"ל דכל מאי דאפשר למעוטי פלוגתא בין רב ושמואל אית לן למימר הכי מסתמא.

### 29. שו"ע אורח חיים - סימן תרעז

(א) מדליקין נר חנוכה מנר חנוכה, ודוקא להדליק מזה לזה בלא אמצעי, אבל להדליק מזה לזה על ידי נר של חול, אסור; ויש מתירים גם בזה, אא"כ הוא בענין שיש לחוש שיכבה הנר של חול קודם שידליק נר אחר של חנוכה; הגה - ונהגו להחמיר בנרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר, דעיקר מצותו אינו אלא נר אחד והשאר אינו למצוה כ"כ ולכן אין להדליק זה מזה (הג"מ ומרדכי) ; וכל זה אינו רק בעוד שדולקים למצותו, אבל אחר שעבר זמן המצוה מותרים בהנאה, כ"ש שמותר להדליק מהן (נ"י הל' קטנות):

### 30. תוספות מסכת שבת דף כב עמוד ב

וכי לאורה הוא צריך והלא כל אותם מ' שנה כו' - תימה אמאי נקט מ' שנה לעולם כל העולם כולו לאורו של מקום הולכין וי"מ וכי אהרן כשהיה נכנס לפנים לאורה היה צריך והלא מ' שנה היה מאיר להם עמוד ענן בכל המקומות כדאמרין בברייתא דמלאכת המשכן היה מסתכל בטפיח (ורואה בו) ויודע מה בתוכו בחבית ויודע מה בתוכה וכן משמע בת"כ דאכהנים קאי דגרס התם וכי צריכים לנר והלא כל אותן מ' שנה לא הוצרכו לנר שנא' כי ענן ה' על המשכן וגו' ומיהו בשלהי כל קרבנות (מנחות ד' פו: ושם) משמע דאשכינה קאי דמייתי לה גבי הא דא"ר אליעזר לא לאכילה אני צריך ולא לאורה אני צריך וקאמר נמי התם לפרוכת העדות עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל וא"ת לאורה אני צריך והלא כל אותן ארבעים שנה.

### 31. ספר בניהו בן יהוידע על שבת דף כב/ב

והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר. הקשו התוספות ז"ל אמאי נקט מ' שנה והלא לעולם כל העולם כולו לאורו הולכין, ונראה לי בס"ד אף על גב דאורו מצוי דהשמש ביום וירח וכוכבים בלילה, עם כל זה יש מקום סתום שהוא חשוך ואין נכנס בו אור השמש וכ"ש אור הירח, אבל אותם ארבעים שנה אמרו רבותינו ז"ל במדרש שהיה אור עמוד של יום ואור עמוד של לילה נכנס בחורין ובסדקין, וכל מקום סתום במחיצות יכנס בו האור כמו פנס, ואפילו כלי גדול שפיו צר ואינו נראה מתוכו יכנס האור דרך פיו עד קרקעיתו ומאיר לעיני האדם, ולזה אמר אם נאמר לאורה הוא צריך שיאר בפנים במקום שאין השמש נכנסת שם, והלא כל אותם ארבעים שנה הלכו לאורו שהיה נכנס האור בחורין ובסדקין ומקום מוקף מחיצות מכל צד, ואם כן גם בבית קדשו יעשה כן ויכנס אור העולם לפני ולפנים ולמאי נצרכה המנורה:

### 32. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף כב עמוד ב

(ו) עדות היא לבאי עולם. והיינו דאף דאין סומכין על מעשה ניסים וא"כ ל"ה שייך להתקין לסמוך על נר המערבי, הכא שאני דמאחר שדרשינן לה מקרא דהעדות, א"כ בהכי חייביה רחמנא וסומכים על הנס



**בכה"ג**, וע"ע מ"ש בהערות יומא כא. והנה העדות לבאי עולם לכ' היה ע"י שרואים זאת כולם **ואף שהיה ההדלקה בפנים ואסור לזרים ליכנס שם שלא לצורך תיקון וכדו' מ"מ הדבר היה ידוע לכל וכמבואר גם לענין לחם הפנים במנחות צו: ובחגיגה כ"ו ועמש"ש שהיו מראין כ"ז לעולי רגלים**. וע"ע ביומא כא: ומש"ש. **ובאמת ההדלקה במנורה כשרה בזר להרמב"ם** ועי' מ"ש בזה בפסחים נ"ט. וכן ביומא יד: עיי"ש"ה. וע"ע להלן.

### 33. ספר שערים מצויינים בהלכה

סמוכין לו, טרם שהיה מעביר על המצוה היה צריך לבצוע אפיקומן בראשונה, וחשיב נמי מעבירין אף אם מונח במקומו, ומביא ראייה מכאן גבי נר מערבי דחשיב מעביר אע"ג דמונח במקומו במנורה. וברמ"א (או"ח סי' תעג ס"ד) כתב דיסדר הקערה לפניו בענין שא"צ לעבור על המצוה וכו'. ועי' בתוס' מס'

ובה היה מסיים. פרש"י ונראה בעיני דאמור רבנן קביעותא בנר שני משום דאין מעבירין על המצות וכו'. ועי' במהרי"ל (סדר הגדה) דנכון להניח ירק האיפך (כרפס) בקערה סמוך אליו יותר מן המצות, דאי המצות

### 34. ספר אז ישיר – בין המצרים

קבו ❦ אז ישיר • ❦ מאמרי תשעה באב

#### הלך ג'

#### קבלת הלוחות הראשונות – גשר בין העליונים לתחתונים



❦ לוחות העדות – עדות שהשכינה שורה בישראל

נפנה עתה לביאור תיאור לוחות האבן, ולמשמעות לוחות האבנים בעצמם.

**בתחילת** המאמר הקשינו, מה הוסיפו הלוחות מעבר לשמיעת עשרת הדיברות במעמד הר סיני, מדוע ניתנו שני לוחות, ומדוע מכונים הלוחות בשם 'לוחות העדות'.

**רבנו** בחיי (שמות לא,יח) מבאר, שהלוחות מעידים שהשכינה שורה בישראל, ועל שם 'עדות' זו מכונים הם בשם 'לוחות העדות', וז"ל:

'שני לוחות העדות'. עדות היו לישראל שהשכינה שורה בתוכם, כמי שמביא בידו חותמו של מלך. ועל דרך הפשט, מה שלא היה לוח אחד שיכתבו עליו עשרת הדיברות, והיו שנים, לפי שנקראים 'לוחות העדות', ואין עדות אלא בשנים<sup>2</sup>.

**הלוחות** הינם יצירה שמימית, ומפני כן מעידים הם, כחותמו של מלך, כי הקב"ה משרה את שכינתו בישראל. ומוסיף רבנו בחיי, שמטעם זה ניתנו לישראל שני לוחות, ולא אחד, כי אם הלוחות עדים הם, הרי שזקוקים אנו לשני עדים.

וה'כלי יקר' (שמות כז,כ) ביאר, שהעדות שבלוחות על השראת השכינה, היתה המ"ם והסמ"ך שעמדו בדרך נס, כי הלוחות חקוקים היו מעבר לעבר, וז"ל:

והנה בקודש הקדשים היו לוחות העדות אשר יתנו עדות ה' נאמנה שהשכינה שרויה שם, כי הלוחות היה בהם מעשה נסים, שהיו נקראים משני עבריהם, ומ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים (מגילה ג' א'), ותינתן שכל הבא למקום ההוא יראה עין בעין כי שם ה' נקרא עליו, האמנם אחר שהפרכת מפסיק, ואין כל אדם רשאי לבא שמה, פן חלילה יאמר המהרהר 'הרוצה לשקר ירחיק עדין' (רא"ש שבועות פ"ו סימן י"ג), ע"כ הוצרך הקב"ה לעשות גם בהיכל נס תמיד זה בנר מערב, כדי שכולם יסתכלו בו ויראו מנר מערבי שם ה' כי הוא שוכן בתוכם, ואילו לא היתה הפרכת מכסה על ארון העדות, לא היה צורך בנס זה.

**ואולם**, מוקשה ה'כלי יקר', שאם נחשבים הלוחות כעדות על השראת השכינה, מדוע הוזקקו לנס הנר מערבי שבמנורה להעיד על השראת השכינה, וביאר שם, שנס הנר המערבי נועד להרחיק את המפקקים בנס המתרחש במקום שאין איש רואה אותו, וע"כ ניתן לישראל הנס של הנר המערבי, אותו ניתן לראות בכל עת, אבל העדות העיקרית להשראת השכינה היא 'לוחות העדות', אשר כשם כן הם - עדות על השראת השכינה.



❧ לוחות העדות - עדות שעשרת הדיברות מפי הגבורה נשמעו בדברי המבי"ט ('בית אלקים' שער היסודות פרק י"ב) נמצא פירוש נוסף לעדות הלוחות, ויסוד הדברים הוא, שהלוחות בעצמם העידו שלא נעשו בידי אדם, וצורתם וצורת הכתב שעליהם הוכיחו, שהלוחות ניתנו משמים, ושעשרת הדיברות שעליהם מפי הגבורה נאמרו, וז"ל:

וכן הן עדות למשה רבנו ע"ה שפירש להם עשרת הדיברות מפי הגבורה, ולא מפי עצמו, בהיות עשרת הדיברות נחצבות על הלוחות כמו שאמר

### 35. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף כב עמוד ב

הדלקה מנר לנר בחנוכה ובמנורה, למסקנת הגמ' ולמעשה

(יא) מאי הוי עלה. הקשו תוס' ד"ה מאי תימה מאי קמיבעיא ליה ומאי קאמר נמי חזינן אי הדלקה כו' הא לכאורה משמע דהלכה כשמואל דהא רבה עבד כוותיה... דהא מאן דמפרש טעמא דרב משום אכחושי מצוה איתותב וכו'.  
הרא"ש סי' ז וכן בתוספותיו תירץ שהספק של הגמ' הוא אם הוי תיובתא גמורה או לא, ולכן איבעיא להו אי רב איירי על ידי קינסא ובהא נמי שרי שמואל דלית ליה אפילו ביזוי מצוה, או שרב איירי משרגא לשרגא ובהא קיימא לן כשמואל דשרי, אבל על ידי קינסא אפילו לשמואל אסור ומשום ביזוי מצוה.

וצריך ביאור כוונתו כי מדוע לא יהא תיובתא גמורה. ונראה בביאור הדברים על פי הא דקיימא לן דכל היכא דאסקינן קושייתא בקשיא ולא בתיובתא, היינו משום שאינה קושיא גמורה שאין עליה תשובה,

והכא שאסקינן בקשיא משמע שיש עליה תשובה. וצריך לבאר מאי איכא לדחויי האי קושיא ...



### 36. ספר שערים מצויינים בהלכה

אא"ב הדלקה עושה מצוה, הדלקה במקומו בעינן. כתב בספר מקוה ישראל (דף עא.) בשם הגה"ק משינאווא, כיון דקי"ל כן, הלכך נכון לדקדק בכל נרות של מצוה להניחן במקומן ואח"כ להדליקן, והטעם משום שבכל דבר שבקדושה יש לעשות ולהכין מקודם המקום למטה, ואח"כ ממשיכין עליו האור מלמעלה.

### 37. ספר שערים מצויינים בהלכה

התם נמי הרואה אומר לצורכו הוא דאדלקה. ומבואר דלמ"ד הדלקה עושה מצוה וכן מסיק בגמ' לקמן (כג.) וכ"ה בטור ושו"ע (סי' תרעה ס"א) א"צ לטעמא דהרואה אומר לצורכו הוא דאדלקה, אלא טעמא משום דהדלקה במקומה בעינן, ולפ"ז הקשה הב"ח שם למה כתב הטור טעמא דהרואה כו' ולא אתמר אלא למ"ד הנחה עושה מצוה. וכן קשה על הרי"ף והרא"ש והסמ"ג. וכן הקשה בחידושי הגר"א. וכתב הב"ח דאפי' לדין שמדליקין מבפנים, אם הוציאה לחוץ לא יצא

שהרואה אומר לצורכו הדליקה. ובספר עץ הדעת טוב מפרש, לפי מה שפרש"י היה תפוס נר חנוכה בידו משהדליקה עד שכבתה, ומשמע מזה דהיכי שמניח אח"כ יצא ולא שייך בזה חששא דהרואה, והפוסקים לא הביאו דברי רש"י אלא כתבו בסתם דתפוס ועומד לאו כלום.

### 38. דף על הדף שבת דף כב עמוד ב

בגמ': הדלקה עושה מצוה וכו'. פירש"י כדאשכחן במנורה. ע"כ. והנה כתב הרמב"ם פ"ט מביאת מקדש ה"ז, וז"ל: הדלקת נרות כשרה בזרים, לפיכך אם הטיב כהן את הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן. ע"כ. וכתב על דבריו במנ"ח (מ' צח אות ט'): "וזה כמה שנים הקשיתי על דין זה דאם הוציאן לחוץ מותר זר להדליק, הא במנורה ודאי הדלקה עושה מצוה ולא הנחה, דאי לאו הכי לא היתה דוחה שבת, דאפשר לעשות קודם השבת להדליקה ובשבת יגביה ויניחנה, ומבואר כן להדיא ברש"י שבת כ"ב ע"ב (ד"ה אי הדלקה) 'כדאשכחן במנורה', ושם בסוגיא מבואר דאי הדלקה עושה מצוה הדלקה במקומה בעינן, ואי הדליקה מבפנים והוציאה גבי נר חנוכה לא עשה כלום, א"כ כיון דמקום המנורה בהיכל, בודאי צריך להדליק במקומה היינו בהיכל, ושלא במקומה לא עשה כלום, ואיך כתב הרמב"ם דהדלקתן בחוץ כשרה, הא הדלקה במקומה בעינן. ואחר זמן מצאתי קושיא זו בספר מעשה רוקח לחכם ספרדי על הרמב"ם פ"ד מחנוכה ה"ט, הקשה קושיא זו, ואינו תחת ידי כעת". ע"כ.

ואדמו"ר הפני מנחם מגור זי"ע (בספר תורתך שעשועי פ' תצוה) כתב ליישב הקושיא, דחלוק דין הדלקה עושה מצוה דנרות חנוכה מהדלקת נרות דמנורת ביהמ"ק, שהרי בעוד שבחנוכה קי"ל דכבתה אין זקוק לה, במנורת ביהמ"ק איתא שכבתה זקוק לה (עי' מנחות פח: דנר שכבה כו' מטיבו ומדליקו), ועל כרחך דבחנוכה המצוה "להדליק", ולכן כבתה אין זקוק לה מכיון שכבר קיים המצוה, ובנרות המנורה המצוה "שיהא דלוק", ולכן גם אם כבה זקוק לו, כיון שנצרך כל הזמן ש"יהא דלוק", עי"ש בדבריו, (ויסוד הענין כתב הגר"ח מבריסק בהל' ביאת מקדש שם).

### 39. ספר שפת אמת - בראשית - לחנוכה - שנת [תרנ"ו]

מצות חנוכה נר איש וביתו. שצריך לקבל הארת החנוכה להתלהב הלב לעבודת השי"ת בימים הללו שנעשה לנו נסים לקיים מצותיו. וכאשר חכמים הגידו ה' תפוס נ"ח ועומד לא עשה כלום. כי צריכין להיות מוסיף והולך ע"י הנ"ח כמ"ש לנו ונלכה באור ה'. ולמ"ד פוחת והולך הוא בבחי' סור מרע: